

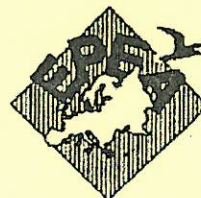
foko-nytt 1/97

FOKO

**Forum for opplæring innenfor
kriminalomsorgen**

**NORSK UNDERAVDELING AV EUROPEAN PRISON
EDUCATION ASSOCIATION**

**EUROPEAN
PRISON
EDUCATION
ASSOCIATION**

Iederens kommentar

FOKO har vokst seg større siden fødselen i september. I skrivende stund har 135 personer tegnet seg som medlemmer. Vi får si oss fornøyd med dette så langt.

Som kanskje flere har merket seg, har vi hatt en verve-kampanje som førte til en bra økning i medlemstallet, utfordringen ligger nå i å få et større mangfold i medlemsmassen vår.

Vinterhalvåret har gått med til å gjøre oss kjent blant politikere og andre. Den 7.3 var representanter for FOKO i møte i KUF-departementet for å presentere vårt forum. Vi ble tatt hyggelig i mot, og det ble fra departementets side vist stor interesse for tiltaket.

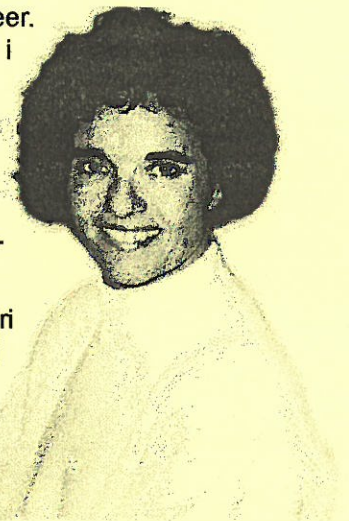
Vi har også brukt tid på å mobilisere vårt kontaktnett. Skal vi få vårt forum til å bli en landsdekkende og bred faglig organisasjon, er vi avhengige av støtte og aktiv innsats fra dere alle.

Det blir også klart for oss hvor forskjellig forholdene er rundt omkring i landet. Organiseringen og innholdet må nødvendigvis tilpasses de lokale forhold, men det er ikke dumt å få innsikt i hvordan det arbeides andre steder for

eventuelt å få nye ideer. Utgangspunktet vårt er at i dette arbeidet trenger vi hele tiden ny innsikt, og ikke minst være villig til å revurdere gamle metoder og holdninger. I praksis vet vi alle hvor vanskelig det er.

Det viktigste er at vi aldri tror vi er utlært, og at vi holder inspirasjonen levende. Skriv derfor til oss om små og store hendelser, ikke bare de tiltak og aktiviteter som går bra, men også det som ikke fungerer. Det er god læring i å tørre og feile og så reflektere og lære av det.

Jeg ønsker alle en inspirerende vår! La det ikke bare være hestehov og blåveis som blomstrer i vår!

Kirke-, utdannings og forskningskomiteen v/leder
Finanskomiteen v/leder
Stortinget

15.05.97

KAP. 0231, POST 61-TILSKUDD TIL OPPLÆRING INNENFOR KRIMINALOMSORGEN

Viser til flere henvendelser angående budsjettsituasjonen for opplæringen innenfor kriminalomsorgen.

Som det går fram av tidligere brev har undervisningstimene gått ned med 18% fra 1994 og fram til 1997 budsjettet.

For å kompensere for lønns og prisstigningen vil beløpet måtte heves med tilsammen 7 mill. Vi er gjort kjent med at det ikke er lagt inn noe midler i forslaget til revidert nasjonalbudsjett, og ser med meget stor bekymring på utviklingen rundt på de forskjellige anstaltene og i oppfølgingstilbudene utenfor anstaltene.

Den nedskjæring vi nå er vitne til samsvarer ikke med de politiske signal om å styrke tilbudene i anstalt og ikke minst styrke den straffedømtes muligheter til opplæring etter avsluttet soning i anstalt.

Vi ber komiteene sørge for at beløpet blir justert med 7 mill. at tilbudene kommer tilbake til 1994 nivået.

Med hilsen

Ingunn E. Kleivan
leder av FOKO

organisasjonssida

Sørmarka-seminaret

19. - 21. september

Påmeldingene til Sørmarka-seminaret -97 strømmes på. Pr. pinse er 27 påmeldt og antall plasser er høyst begrenset, så løp til nærmeste postkontor...

FORELØPIG PROGRAM

FREDAG 19.09

- 11.00 Registrering
- 12.00 Lunsj
- 13.00 Skyld, straff og tilgivelse v/Paul Leer-Salvesen
Høgskolen i Agder
- 15.30 Arbeid i grupper med problemstillinger fra foredraget
m/innlagt kaffe/te pause.
- 17.00 Status og videreføring av "NY START programmet" i
Norge v/prosjektleder Rune Fjeld,
Justisdepartementet
- 20.00 Middag

LØRDAG 20.09

- 0800 Frokost
- 0900 "NY START - programmet" - konkret/praktisk
gjennomføring v/instruktører fra Ila landsfengsel.
- 1100 Kaffe/te
- 1130 Gruppearbeid - problemstillinger om hvordan skolen
og kriminalomsorgen kan samarbeide om "Ny Start-
programmet"
- 1300 Lunsj
- 1500 "Tilbake til samfunnet? v/Torfinn Langelid Statens
utdanningskontor
- 1630 Årsmøte i FOKO
- 1930 Festmiddag.

SØNDAG 21.9

- 08.30 Frokost
- 09.00 Høsttur i skogen
- 10.30 Programmet er ikke helt klart, men alternativene kan
være:
  - a) Den nye stortingsmeldinga om "Nye prinsipper
for kriminalomsorgen"?
  - b) Status fra Roald-utvalget?
  - c) Fengselsundervisningen - rapport 1996?
- 12.15 Oppsummering, evaluering
- 13.00 Lunsj - avreise.

Undervisningstilbudet til innsatte og løslatte reduseres

Det er ikke for sterkt å si at vi fra FOKOs side er skuffet over regjeringens forslag til revidert nasjonalbudsjett.

Vi har dokumentert en gradvis nedbygging av opplæring innenfor kriminalomsorgen de siste åra. I festtaler, «propper» og handlingsprogram har regjeringen gitt uttrykk for at våre elevgrupper må få skikkelig oppfølging. Men samtidig ser vi nå at antall undervisningstimer er kraftig redusert over tid.

FOKO har sendt brev til departement og komite med oversikter som viser den reelle nedbyggingen av opplæringstilbudene innenfor kriminalomsorgen.

Vi trenger både en kompensasjon på ca. 7 mill. og en framtidig budsjettpraksis som har innebygd lønns- og priskompensasjon.

I forbindelse med behandlingen av revidert nasjonalbudsjett har FOKO nå sendt reaksjoner både til KUF-komiteen og finanskomiteen.

Post 61 - «Opplæring innenfor kriminalomsorgen» utgjør en svært liten del av KUF-budsjettet, og det burde være rom for den beskjedne justeringen vi ber om!!

LLy

Bidrag til foko-nytt

I det første nummeret av foko-nytt oppfordret vi alle dere engasjerte lærere, betjenter, direktører, kontorsjefer, konsulenter osv.osv. til å komme med innspill i bladet. Takk og takk til dere som har latt dere utfordre - Såheim, Høines, Wasa, Grahl-Jacobsen, Styve Solberg osv.osv.!

Men vi gjentar oppfordringen med trykk: Send ditt bidrag til foko-nytt!

Som dere vil se har vi temasider fra Rud vgs/Ila landsfengsel i dette nummeret. Hjertelig takk til Øystein Johnsen for engasjerende prosjektreferat.

Vi som jobber med bladet tar svært gjerne imot forslag til stoffområde/ vinklinger.....

Og vi - vi er to lærere ved Klosterskogen videregående skole/ Skien kretsfengsel - Gunnar Moen og Leif Lyngstad - som setter, trykker og distribuerer foko-nytt.

SITAT FRA ST. PRP NR 1 (1996-97) RESULTATMAL FOR 1997:

Opplæring innenfor kriminalomsorgen

«I Budsjett-innst S nr 12 (1995-96) la kirke-, utdannings- og forskningskomiteen vekt på at de som soner, også skal ha et tilbud om skoling etter endt soning. Det er en målsetting å styrke den straffedømtes muligheter til opplæring etter avsluttet soning i anstalt. Opplæringen innenfor kriminalomsorgen må videre legge vekt på å øke andelen av elever som får dokumentert kompetanse, samtidig som det blir gitt ikke-kompetansegivende kurs til de som har behov for det».

foko-nytt

Forum for opplæring innenfor Kriminalomsorgen

NORSK UNDERAVDELING AV EUROPEAN PRISON EDUCATION ASSOCIATION

Ansvarlig:

Leif Lyngstad

Klosterskogen videregående skole/Skien kretsfengsel

Boks 2720 Kjørbekk, 3702 Skien

Telefon 35 59 92 20, telefax 35 59 40 00

hvorfor så stille?

Fengselsdirektør Erik Såheim

Jeg har en god venn som er en fast gjest i brukt-handler og antikvarier.

Tidlig på nyåret forærte han meg en bok han rimeligvis syntes kunne interessere meg. Forfatter til boken er Ulrik Leander og boken bærer tittelen «En fängseldirektörs minnen». Ulrik Leander ble født i Jönköpings län rundt midten av forrige århundre. Han startet sin yrkeskarriere som lærer ved fengslet på Långholmen og ble senere direktør på flere svenske fengsel. I boken forteller han om oppvekst, studieår og om sine fengsels erfaringer.

Boken er hverken sjelden eller enestående på noen måte. Ulrik Leanders bok inngår i en tradisjon. En lang rekke av fengselsdirektører, fengselsprester og lærere skrev i tidsrommet fra ca. 1860 og fram til utbruddet av annen verdenskrig om sine erfaringer blant fanger. Her i Norge er kanskje direktør Richard Petersens «Fængselsliv» og Eivind Berggravs «Fangens sjel - og vår egen» mest kjent. Boken har likevel fått meg til å reflektere over fengselsdirektørers og andre fengselsautoriteters opplevelse av egen yrkesrolle før og nå.

På et eller annen tidspunkt har tausheten senket seg over oss. Her og nå er jeg ikke i stand til å erindre at det foreligger noe personlig erfaringsskrift fra fengselsverden fra tiden etter siste verdenskrigen. Selvfølgelig har det blitt skrevet oppgaver til både høyere og lavere grad av embetseksamen med tema fra fengsel og kriminalomsorg, men noe personlig skrift om liv og erfaringer, tanker og refleksjoner kjenner jeg ikke til.

Hvorfor så stille; er direktører, prester og lærere ikke lenger skrive- og taleføre? Er det intet nytt å berette? Er fengsels erfaringer av mindre interesse enn de var på Berggravs og Petersens tid?

En forklaring kan vi utelukke - fengsel og fengselsstraff er ikke mindre aktuelt enn for et hundreår tilbake.

Den kjente polsk-jødiske sosiolog og filosof Zygmunt Bauman reflekterer i en av sine senere bøker over hva framtidige generasjoner vil sette som merkelapp på vårt århundre. Han frykter at det kan bli fangeleirenes og fengslenes århundre; i sannhet en nedslående betegnelse for en tidsepoke. Bauman peker på et faktum, som vi lett fortrenger - aldri har samfunnet sperret inne en så stor andel av sin befolkning.

Tilsynelatende er vi vitne til en motsigelse. På den ene side kan vi registrere betydelig vekst i fengselssystemene i nesten alle land - Norge er intet unntak. Vi

opplever også at media vier episode - de strafferettslige hendelser - meget stor oppmerksomhet. På den annen side har vi fraværet av ettertanke og refleksjon og erfaringslæring.

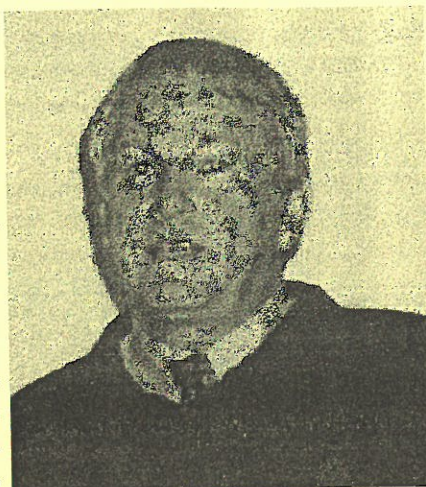
Det er kanskje dårlige markedsutsikter for fengselsdirektørers og

fengselslæreres personlige betraktninger, men har noen av oss egentlig forsøkt å gjøre vår stemme gjeldende? Når så ikke skjer, kan det være fordi vi mangler tiltro til oss selv og det vi står for? Det har utvilsomt skjedd mye godt i norsk fengselsvesen i de siste årtier. Likevel har vi ikke den sikre tillit til vår egen gjerning som preget fengselsdirektør Leander og hans samtidige.

Jeg har vokst opp i en tradisjon som verdsetter evne til kritisk tenkning. Jeg verdsetter også ydmykhet. Kritisk sans og ydmykhet kan imidlertid virke lammenende. Jeg tror vi trenger minne hverandre om at oppgaven trenger mer enn ydmykhet. Vi er satt i en enestående posisjon.

Vi skal utøve det Kierkegaard kalte hjelpekunsten, men samtidig er vi observatører. Ingen har som vi utsikt over alle feilslåtte samfunnsmessige prosesser. Foreldreskapet som sviktet, barnevernets fallitt, fraværet av det gode naboskap - alt og meget mer synliggjøres i fengselshverdagen. Hvorfor forteller vi ikke om hva vi ser? Hvorfor har de fengselsmessige erfaringer så liten interesse? Kanskje har Christie rett; narkotikaen har blitt det bekvemme fiendebilde.

Forestillingen om narkotikaens som opphavet til alle tings ondskap sperrer for refleksjon både om vår samfunnskonstruksjon og vår livsstil. Skulle jeg noen gang komme til å skrive om mine erfaringer, ville jeg ha viet tomheten, likegyldigheten og ensomheten mere plass enn hasj og heroin. Jeg ville forsøkt å ansvarliggjøre politikere. Det er rett at mange samfunnsutopier har falt i grus, men de feilslåtte forsøk fratar ingen - aller minst våre folkevalgte - ansvar for det uoppslitelige arbeidet for det gode samfunn. Neppe noe annet sted blir det tydeligere at vi har et godt stykke vei å gå enn i fengsel. Kanskje gir fengselshverdagen også bud om at vi i mangt og meget er på gal kurs. Hvem skal fortelle? Hvem skal lytte?

Om tilsynsprogram i KiF

Kontorsjef Lars A Høines

FOKO-nytt har invitert meg til å skrive noen ord om den programvirksomheten som er blitt utviklet og drevet i regi av bl.a. Friomsorgen i Sør-Trøndelag de seneste årene. Etter som omfanget av denne forsøksvirksomheten er langt større enn det jeg klarer å få ned på et par sider, kan artikkelen ikke gi annet enn en smakebit ispedd noen strøtanker.

Tilsynsprogram er et samlebegrep for den forsøksvirksomheten jeg skal omtale i det følgende. Selv om de fleste fylkene etter hvert opererer med tilsynsprogrammer, varierer kravene til hva som naturlig faller inn under dette begrepet nokså mye. I Sør-Trøndelag identifiseres tilsynsprogrammene ved følgende kriterier:

- Programmet skal være et alternativ til fengselsstraffen. Dette innebærer at vi konsenterer arbeidet rundt saker som ligger i skjæringsområdet mellom betinget og ubetinget fengselsstraff. Lengden på den utmålte fengselsstraffen kan i enkelte tilfelle tilsvare den vi finner i samfunnstjenesten - 12 mndr.
- Tilsynsprogrammene skal ikke utvikles på bekostning av ordningen med samfunnstjeneste.
- Det stilles strenge legitimitetskrav til ordningen.
- Tilsynsprogrammet må ikke bidra til en generell skjerping av straffnivået innenfor området betingede dommer.
- Tiltakene som inngår i programmet skal være lovbruddsrelaterte.
- Kontrolltiltakene skal begrunnes med rehabiliterings- og/eller behandlingsmål.
- Tilsynsprogrammene skal innbefatte kvalitativt gode tiltak fra andre private eller offentlige institusjoner enn Friomsorgen.
- Gjennom tildels omfattende forhåndstesting skal domfelte ha dokumentert motivasjon og vist at han har erkjent behovet for endring innenfor et nærmere definerte område.
- Det må foreligge samtykke fra domfelte.
- Tilsynsprogrammet skal nedfelles skriftlig som vedlegg til personundersøkelsen herunder innbefattet en forpliktelse fra andre om å melde fra til Friomsorgen om evt. brudd på programmet.
- Når domstolen har fastsatt tilsynsprogram som vilkår for betinget dom, skal premissene etterleves konsekvent. Vi opererer med en lav terskel for når brudd skal rapporteres, og omgjøringsfaren skal være reell.

Det er nokså innlysende at man trenger tid til å forberede de enkelte programmene når man opererer med slike

kvalitetskrav. All erfaring tilsier at kvalitet er viktigere enn kvantitet dersom en skal kunne oppnå resultater. Derfor vil ordningen lett komme på kollisjonskurs med eksempelvis kravene om høyt tempo i straffesaksavviklingen. Disse problemene er drøftet med lokal påtalemyndighet som stort sett tar høyde for at det trengs tid til forsvarlig utredning av enkeltsaker, uten at det medfører noen urimeelig forsinkelse. Man er dessuten vel innforstått med at rehabiliteringsarbeidet påbegynnes umiddelbart, og at det ytes betydelig innsats i perioden fram til domsavsigelse.

Utviklingen har også vist oss at det er viktig at den enkelte påtaleansvarlige ved våre to politikamre er kjent med hva ordningen innebærer, og at det kreves en viss «friskhet» fra deres side for å kunne drive fram slik programvirksomhet. Som et slags minimumskrav vil derfor politijuristene selv måtte vurdere hvorvidt tilsynsprogram kan være veien å gå i det enkelte tilfelle. I så fall skal det fremkomme eksplisitt når det rekvireres personundersøkelse. Det er m.a.o. sjelden at initiativet til å utarbeide konkrete forslag om tilsynsprogram kommer fra vår side.

Fordelene av en slik praksis er åpenbare, og over tid har det utviklet seg en aksept for ordningen innenfor lokal strafferettspleie som reflekteres gjennom tildels omfattende bruk av tilsynsprogrammer. Dermed ikke sagt at den er like enkel å utvikle innenfor alle områder av straffetretten - eller like legitim, for den saks skyld.

For vår del startet det nokså tilfeldig på sensommeren 1990 ved at en dommer henvendte seg hit med forespørsel om det var mulig å utvikle et rehabiliteringsprogram for en notorisk promillekjører. Han var tidligere idømt en rekke ubetingede fengselsstraffer som hadde vist seg nyttesløse i et individualpreventivt perspektiv.

Denne henvendelsen ga støtet til utviklingen av en type programvirksomhet som ble lovfestet sommeren 1995 og gitt benevnelsen «promilleprogram». Lokalt samarbeider friomsorgen med Trondheim politikammer og Lade behandlingssenter om gjennomføringen av promilleprogrammene. Denne programvirksomheten er standardisert, og omfatter 3 bolker på i alt 20-25 timer samtaleorientert gruppeundervisning.

Parallelt underlegges de enkelte deltagerne et forholdsvis strengt antabus- og kontrollregime. Kravet er totalavhold i minimum 6 måneder. Såvidt Jeg har forstått er det bare Sør-Trøndelag som holder fast ved et krav om totalavhold i programperioden. Det er heller ikke slik at dette inngår

som noe vilkår i forskriften fra departementet. Vi finner allikevel at begrunnelsene for totalavhold er så åpenbare at vi har funnet å ville holde fast ved dem. Men det får evt. bli tema ved en senere anledning.

Så langt fastslår vi at programmene har som siktemål å legge hovedansvaret for egen utvikling på lovbyteren, at det ikke skal forstås for som noen lettvint omveg om fengselsstraffen, og at gjennomføringen vil oppleves som byrdefull for de aller fleste. Det er allikevel verd å merke seg at målgruppen for promilleprogram-ikke er forholdsvis snever, og at fengselstraff fortsatt er den normale reaksjon på gjentatt promillekjøring og kjøring med høy promille.

Tilsynsprogrammene bør være vel egnet som reaksjonsform overfor den mer tradisjonelle rusrelaterte kriminalitet. Et program rettet mot f.eks. rusrelatert vinningskriminalitet vil ofte være individuelt tilrettelagt. Innholdet kan være tradisjonell behandling mot rusmisbruk, andre typer rehabiliteringstiltak, kurs eller samtaler rettet mot livsmestring, verdivalg osv. Tiltakene vil være kombinert med ruskontroll.

Forutsetningen er selvsagt at man har noe å hjelpe seg med på tiltakssiden i tillegg til momentene som er nevnt ovenfor. Jeg beklager at det i dag fremstår som nænnest illegitimt å ruste opp friomsorgen til selv å kunne yte vesentlige bidrag på dette området. Like forundret er jeg over at man syns det er så mye riktigere og fornuftig å satse tilsvarende mer innenfor murene.

Allikevel møtes nå ledelsen innenfor fylkets rusfaglige område, kommunen, politiet, statsadvokatene og byretten med friomsorgen for å drøfte mulighetene for programutvikling innenfor nettopp dette området. Initiativet er byrettens, som har utarbeidet et notat for når slike dommer kan idømmes, hvilke tiltak som fordres og rettspraksis på området. Notatet speiler både vilje og friskhet, men resultatene vil som alltid før avhenge av de mulighetene man har til å stable på bena kvalitativt gode tiltak.

Sånn sett er det all mulig grunn til å fortvile over ressursituasjonen innenfor friomsorgen selv om hovedansvaret selvsagt ligger på andre etater.

Forsøkene på å utvikle såkalte voldsprogrammer er det tyngste området vi har begitt oss inn på så langt. Vi stiller høye kompetansekrav både på utrednings- og gjennomføringsstadiet for at det ikke skal kunne reises innvendinger mot det faglige innhold.

Langt vanskeligere er det å nå fram på bakgrunn av streng rettspraksis og gjeldende politikk på området. Derfor blir det enda viktigere å bygge de konkrete programmene på en felles forståelse med påtalemyndigheten om hvilke saker som egner seg, hvilke tiltak som trengs og graden av forankring i gjeldende rett.

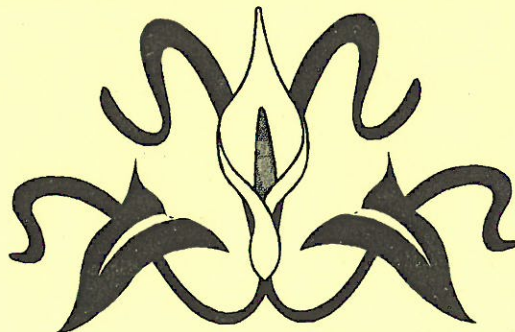
Vi kommer allikevel ikke unna at all programvirksomhet vil bryte med gjeldende rett før eller siden. Hvis ikke var det heller ikke noe nytt eller originalt og spennende ved den. Men samtidig forsøker programmene å ta opp i seg noe av all den forskningen som foreligger på dette området, og som med all mulig tydelighet viser at vi har noe å lære med sammenliknet med fengselsstraffen.

Skoleavdelingen vår benyttes sjelden som tiltak i sammenheng med tilsynsprogram. Dette skyldes betraktninger av mer prinsipiell karakter selv om et slikt vilkår ville være aldri så lett å begrunne ut ifra faglige hensyn.

Vi ser heller ingen grunn til å satse på såkalte kombinasjonsdommer som basis for programvirksomheten - dvs. litt fengsel og litt friomsorg - selv om det er på det området at løftene om mer penger ligger. Vårt anliggende har hele tiden vært å søke å utvikle alternativer til fengselsstraffen - ikke avarter eller en slags «fengsel light» som bare kan bidra til å legitimere bruken av fengsel ytterligere.

Det unike ved tilsynsprogrammene er jo nettopp at de bygger på grunnpillaren i alt friomsorgsarbeid - nemlig hjelpe- og bistandsfunksjonen. Og det er da slett ingen ting å skjennes over. Det syns i alle fall ikke jeg.

Ha en fortsatt god dag!

matematikkunnskaper like gode i fengsel som i videregående skole

Drammen kretsfengsel fikk i 1996 tildelt FOU midler til kartlegging av lese-, skrive og matematikkvansker blant de innsatte med norsk skolebakgrunn,

Snittundersøkelsen ble foretatt i februar 1996, med 21 innsatte i Drammen kretsfengsel.

Matematikkundersøkelse

Vi fant det overraskende at elevene i Drammen kretsfengsel ikke har dårligere snittresultater i matematikk, enn elever i 1. klasse ved en ordinær videregående skole i Drammen. Hver fjerde elev i Drammen kretsfengsel hadde et hjelpebehov i matematikk, noe som tilsvarte tallet i ordinær videregående skole. Elevene hadde store problemer med volum, overflate og geometri, mens emnene som pluss, minus, mynt, vekt, tid og hulmål gikk bra. De siste emnene benytter en oftere i dagliglivet, og ikke overraskende lærer en dette stoffet lettere. Hele 95 % kunne ikke gjøre om 1 dm^3 til cm^3 .

Norskundersøkelse

Vi benyttet Dale/Carlstens test for -videregående skole og fant at 23,8 % av elevene har lese- og skriveproblemer, noe som er markert høyere enn hva en finner som et normativt gjennom-snitt i videregående skole. Her- ligger de ulike undersøkelsene

mellom 10 - 20 %. I kartleggingen fant vi ut at leseforståelsen var like god som i referansegruppen, men at den funksjonelle lesehastigheten var svært lav. Hele 57 % av de innsatte i Drammen kretsfengsel leser under 100 ord i minuttet, gjennomsnittet blant norske elever var 26 %. Elevene i fengselet hadde høy feilprosent i skrive testen. 28 % i vår gruppe hadde et rettskrivningsproblem., men hos Dale/Carlsten ligger normgruppa på 9,5%.

Tre av elevene hadde problemer både i norsk og matematikk (14 %), noe som kan tyde på generelle lærevansker.

Vi mener innsatte i fengsel bør oppmuntres til å lese mer, for å oppnå funksjonell lesehastighet. Samtidig må mange få opplæring i grunnleggende rettskrivningsregler og drilles i dette. Problemet er som oftest manglende opplæring/ huller fra grunnskolen, noe som i stor grad skyldes manglende skolemotivasjon i ungdomstida.

Dersom noen er interessert i hele rapporten kan den fås ved henvendelse til skoleavdelingen i Drammen kretsfengsel ved **Eva Styve Solberg** eller **Gisle Grahl Jacobsen**, telefon. 32 80 57 27,

Sitat fra Budsjett-innst. S nr. 12 (1996-97) frå Kuf-komiteen Opplæring innanfor kriminalomsorgen (post 61)

Komiteens fleirtal:

- * «... undervisning og botrening er viktig for den enkelte innsatte slik at soningen får et positivt innhold»,
- * «... behovet for å lage undervisningsopplegg som kan tilpasses den enkeltes utdanningsbakgrunn og soningsplan,
- * viktig å få til ei god rehabilitering « ... slik at tilbakefallsprosenten kan reduseres i tråd med fellesskapets målsetting»,
- * «Det må legges opp til at utdanning kan fortsette etter avsluttet soning og være en del av etterverntilbudet».
- * viser til NOU 1992:19 «Opplæring i norske fengsler. Kompetanse og livsmestring» og « ... ber om at Regjeringen tar initiativet til en bred evaluering av fengselsundervisningens rolle og ulike tiltak som kan styrke dette feltet av kriminalomsorgen, evt. i den bebudede stortingsmeldinga om kriminalomsorgen».

Kartlegging av lese- og skrivevansker blant innsatte ved Kongsvinger kretsfengsel

Lærer Per Wasa

Prosjektet er ledet og gjennomført av lærer Per Wasa ved Øvrebyen videregående skole, avdeling Kongsvinger kretsfengsel i 1995 og 1996. Prosjektet er initiert fra Statens utdanningskontor i Hordaland.

Kongsvinger kretsfengsel og skolevirksomheten
Institusjonen har plass til 20 innsatte som fordeler seg i to like store grupper mellom varetektsinnsatte og domsinnsatte. Fra 01.08.95 ble fengselsundervisningen utvidet slik at den i dag utgjør en hel lærerstilling. Skolen er nå godt innarbeidet med bra belegg og med ventetid på elevplass.

Verksteddriften i fengslet får vinteren 96/97 nytt bygg og nye lokaler, som så i sin tur vil gi skolen bedre rom i verkstedets gamle lokaler etter en oppussing av disse.

Arsak til ønsket om prosjektdeltakelse

Undringen over statistikk som viser at særs mange i fengslene har betydelige lese- og skrivevansker samtidig som jeg svært sjelden møter disse på skolebenken. Kunne det være slik at disse ikke søkte skolen av frykt for nye nederlag, - eller har kanskje fangebefolkningen forandret seg de siste årene? Dette har vært spørsmål som jeg ville prøve å undersøke litt omkring.

Prosjektet: Kartlegging av leseog skrivevansker Organisasjon:

Prosjektleder, lærer Per Wasa,
Styringsgruppe:
Fengselsinspektør Svein Arne Tvedt,
rektor ved hovedskolen Eva Arnset,
spesialpedagog Ingar Fjortoft, Glåmdal ped. psyk. kontor.
Prosjektet har innkalt til flere møter i styringsgruppen hvor det har kommet fram kommentarer til hjelp, støtte og rettleiding underveis.

Fremdrift:

Arbeidet har fordelt seg jevnt over hele prosjektperioden fra 01.12.95 til 01.12.96. Stikkord: Prøvevurdering - Tilegnelse av forskningslitteratur - Kartlegging - Loggbok - Prosjektmøter - Rapporter Publisering.

Kartleggingsfasen:

Samtlige innsatte med norsk statsborgerskap har blitt tilbudt testen: Norsk rettskrivings- og leseprøve for videregående skole av Gerd Langeland Dale og Carl Thomas Carlsen. Dette foregikk våren -96. I alt 27 innsatte ble forespurt, 2 unnlot å ta prøven, (begge med fullført videregående skole), med andre ord ble 25 prøver avlagt. Prøvene ble tatt individuelt under trygge og rolige forhold og etter først å ha samtalt med den innsatte en stund for at vedkommende skulle føle lyst og engasjement for testen. Det ble også klart uttrykt fra lærer at et dårlig prøveresultat ikke ville få innvirkning på fangens plass i køen til skolen. Dette ble sterkt understreket fordi jeg ønsket at alle skulle yte maksimalt og legge bort strategiske tanker for å oppnå fordeler i fengslet. Etter at prøven var unnagjort, ble den straks rettet sammen med lærer, feil kom-

mentert og forklart. Totalt tidsforbruk pr. kandidat var omtrent 2,5 timer.

Testresultater:

Det er gode resultater, kun en har mer enn 15% feil på leseprøven og dermed har for dårlig leseferdighet. Det er 9 som har lav lesehastighet, det vil si mindre enn ca. 1000 ord i løpet av 10 minutter. Det er 3 som har flere enn 7 feil på dikta-ten og dermed er hjelpetrengende, og det er kun 2 som har alfabetproblemer av betydning. Aritmetisk middelverdi for alder blant prøvedeltakerne er 28 år.

Synspunkter fra de innsatte og fra fengselsbetjenter og -ledelse

De innsatte har satt stor pris på prosjektet. De har vært samarbeidsvillige og ivrige under prøven. Spesielt hyggelig for de aller fleste av dem var de gode resultatene av prøven som har vært en fjær i hatten til mange av fangene. Såvel fengselsbetjenten, verksteddrift og fengselsledelse har stilt seg meget positiv til prosjektet. Det har alltid vært hjelp og støtte å få når det var nødvendig med en håndrekning.

Sluttvurdering og evaluering

Hvilken verdi har så prosjektet hatt? Hva kan læres og hvordan skal dette følges opp av skolen? Testresultatene viser vel en lavere hyppighet av lese- og skrivevansker enn hva som er antatt blant innsatte, (jfr. tidligere undersøkelser i 1990 og 1976 ved Oslo kretsfengsel, henholdsvis 17% og 37% av fangene har lese- og skrivevansker).

Dette reiser spørsmål som: Kanskje dagens kriminalitet rekrutterer andre personer og yrkesgrupper enn før? De helt unge i slutten av tenårene er sjelden innenfor murene lenger, samt at fangebefolkningen i skolen er blitt eldre enn før, (jfr. Inger Marie Fridhov: Alt som før? Justisdepartementet 1991). I allefall medfører dette at en må velge enklere og mindre ressurskrevende måter enn testing for å finne fram til disse fangene i første omgang.

Den mest nærliggende metoden er et enda tettere samarbeid skole - fengsel verksteddrift for å rapportere til hverandre når en oppdager at noen har åpenbare mangler i sine lese- og skriveferdigheter. Videre vil det være formålstjenlig å vurdere fangens håndskrevne handelapper som en første «screening» med hensyn til rettskriving, ordbruk og formuleringsevne.

Avslutningsvis kan det så være nødvendig og påkrevet å gjennomføre en testing av vedkommende om han selv er interessert. I tillegg må skolen ved læreren drive mer oppsøkende virksomhet i fengslet for å gi mer informasjon og motivasjon til de innsatte som trenger det. Viktigheten av oppsøkende virksomhet er forøvrig også understreket i «Rapport om frihetsberøvelsens innhold i fengselsvesenets anstalter», Justisdepartementet 1987. Som lærer ved Kongsvinger kretsfengsel har jeg god anledning til å prøve å praktisere dette.

Skolen på Ila landsfengsel

Ingunn E Kleivan, undervisningsinspektør

Skolen på Ila, som andre skoler i norske fengsler, er en filial til en vanlig videregående skole i Akerhus fylke. Hovedskolen heter Rud. Det som kanskje skiller den mest fra andre fengselsskoler er den høye stabiliteten blant elevene. Ca. 90% av elevene fullfører skoleåret med en eller flere eksamener.

Vi har de "vanlige" tilbudene som grunnskole, mek. grunnkurs, VKI maskindeler, omtrent ti fag på AA, spesialundervisning, video og botrening. I tillegg administrerer skolen brevkurs av ymse slag, samt koordinerer opplegget til de innsatte som har tegnet lærlingekontrakt med fengslet.

Skolen har 40 elever, hvorav noen til enhver tid kombinerer jobb og skole. Det er for tiden 11 personer ansatt på vel 8 stillingshjemler, og i tillegg er det en 1/2 kontorstilling. Det er satt av 70% til administrasjon og ca. 20% av en stilling er satt av til rådgiving.

Dette var den nøkterne rammen rundt skolen, men hva foregår innenfor disse tall og fakta? Utover de mange små ting som skal til for å få hverdagene til å bli meningsfull for innsatte og ansatte, vil jeg nevne en del prioriterte oppgaver det siste året.

Jeg får si **endelig** begynner fylkesplanen for fengselsundervisningen å ta form, for egen del tør jeg hevde. at

her har prosessen kanskje vært viktigere enn resultatet.

Vi er veldig glad for å ha vært pådrivere til at det er tegnet **fem lærekontrakter** det siste året. Nå var tiden moden!

Det har vært moro å følge prosessen fra de første famlende spørsmål om det lot seg gjøre, til undertegningen av kontrakten. Men det er da det virkelig arbeidet begynner for den innsatte, og det koster! Se forøvrig uttalelser annet sted i FOKO-NYTT fra Terje Hansen som har skrevet kontrakt i møbelsnekkerfaget.

Skolen har gjennomført to FoU-prosjekt, og begge rapportene foreligger nå.

Vi har innført obligatoriske elevsamtaler mellom klassetyrer og elev, og vi hadde en skoleevaluering fra elevene på slutten av forrige skoleår.

Prosjektarbeid har vi kastet oss inn i, og vi har gjennomført ett fellesprosjekt som også er omtalt i FOKO-NYTT.

Vi synes vi får en del ting til. men vet vi kunne bli bedre på andre områder.

Det vil alltid være impulser å få fra andre, og det hadde vært fint om FOKO-NYTT kunne brukes konstruktivt til å dele erfaringer.

Prosjektarbeid innenfor murene

Alle er vi med i et løp der prosjektundervisning står sentralt. Noen har gått i gang med stor iver og synes endelig de har vi fått en metode der gruppearbeid og tverrfaglighet forenes på en god og meningsfull måte. Andre har vegret seg og gjort stor motstand.

For alle har nå Reform -94 fungert noen år, og vi har høstet våre erfaringer også innenfor fengselsmurene. Der er jo ikke alt like enkelt og tilrettelagt med hensyn på moderne prosjektmetoder. Besøk og aktiv bruk av bibliotekjeneste, telefonkontakt med etater og kontorer og helst noe «surfing på internett» regnes som selvfølgelige hjelpemidler når det arbeides med prosjekt på skoler ute, dette er slett ikke enkelt innenfor murene.

Vi på skoleavdelingen på Ila har hatt en del småprosjekt de siste årene, alt fra arbeid med slips og slipssets historie og til problemstillinger rundt narkotika i norske fengsler. Alle fag har vært integrert og erfaringene så langt er gode, men en ting står klart for oss det er en krevende arbeidsform.

I høst ble vi enige om å gjennomføre et fellesprosjekt der utgangspunktet var at alle elever og samtlige

ansatte på skolen skulle være med. Det skulle strekke seg over tre dager og ikke minst, prosjektet skulle være elevinitiert.

Det ble dannet en planleggingsgruppe som besto av skolens to tillitsmenn samt skolens leder. Emner, organiseringform og økonomisk ramme ble trukket opp. Teoretiske modeller for gjennomføring av prosjekter ble gjennomgått, men det viste seg at elevene som helhet hadde veldig forskjellige erfaringer og utgangspunkt for den type arbeidsform.

Blant lærerne var også innstillingen forskjellig, og vi var enige om at sjansen for at dette kunne ende som ren fiasko var tilstede, men det måtte vi ta sjansen på og så lære av.

Den beste kommentaren på evalueringen etter prosjektslutt var. «Tenk jeg har ikke rukket å ta en røyk en gang!! Dette vil vi ha mere av. Slitne, men fornøyde gikk lærerstaben ut i novemberkulda etter endt prosjektavslutning

Jeg lar nå Ilanytts redaktør, som er en av skolens elever få komme med sine erfaringer og kommentarer.

Skoleprosjekt-miljø ved Rud vgs/Ila landsfengsel

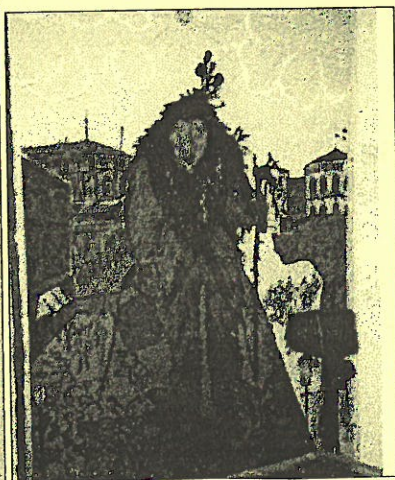
AV ØYSTEIN JOHNSEN, elev

Onsdag, torsdag, og fredag 29. november -96 gjennomførte skolen et prosjekt - som hadde som mål: Skolemiljøet vårt. Sluttproduktet skal enten kunne sees-høres-luktes-smakes. Samtlige elever hadde blitt delt inn i grupper, så langt det lot seg gjøre fikk elevene selv velge hvilken gruppe man ville være i, og hver gruppe fikk tildelt et klasserom som base. Det var også to lærere med i hver gruppe. Overskriften på gruppene viste at her skulle det være nok å velge i for noen og enhver: MILJØGRUPPA, MATOPPSKRIFT/KJØKKENGRUPPA, DRAMA-GRUPPA, MALERGRUPPA, VIDEOGRUPPA

Dette prosjektet ble planlagt og tilrettelagt av skolens tillitsmenn, Einar og Håkon, og undervisningsinspektør Ingunn. Når prosjektet ble ferdig, skulle sluttresultatet vises for hverandre i plenum, dette ble gjennomført fredag 29. november etter lunch.

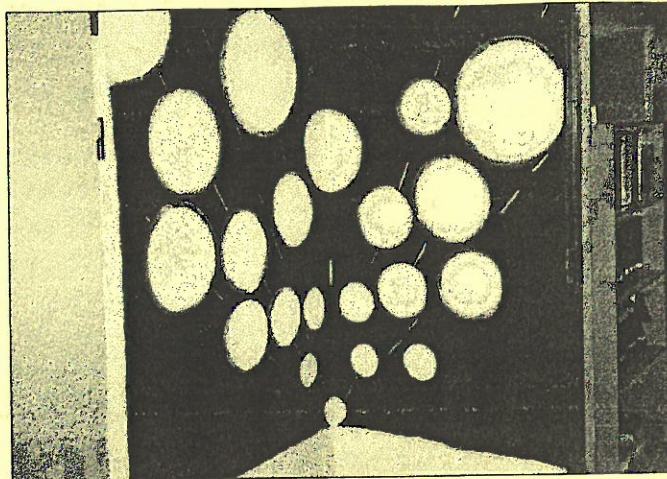
Siden malegruppa bestod av hele ni personer, ble denne delt i to. Noen ønsket å male et bilde på veggen i verkstedet på yrkesskolen. Denne gruppa besto av Håkon, Sivert og Øystein (elever på yrkesskolen). Gruppa ble enige i å male Kardemommeby -folk og røvere- og det ble da også gjort. Resultatet ble et kjempebilde på ca. tre ganger 1,5 meter.

Klokken 11.40 kom hele skolen i flokk og følge for å beskue bildet. Noen i videogruppa filmet seansen. Lærer Odd hadde forberedt seg skikkelig i Kardemommehistorie, han forklarte etter beste evne noen av scenene i maleriet, mens kassettspilleren med historie fra Kardemommebyen ble avspilt. Deretter bar det tilbake til hovedskolen helt i den andre enden. Der fikk vi se hva den andre malegruppa hadde mestret. Denne gruppa bestod av: Svein Kjetil, Abbas, Einar, Roy, Geir og Stian.

Elevarbeid; Einar

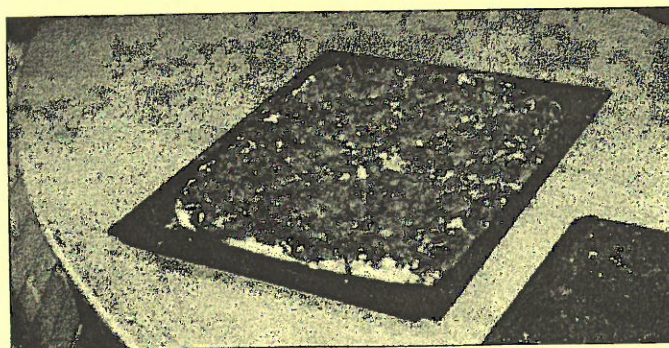
Det første vi fikk se var Trollet på Karl-Johan av Theodor Kittelsen. Einar fortalte at bildet handlet om 1890 årene. Her var Stortinget og på taket vaiet unionsflagget med Sverige, her var Ibsen, troll og frihetskampen som pågikk på denne tiden, forklarte Einar.

Elevarbeid; Abbas

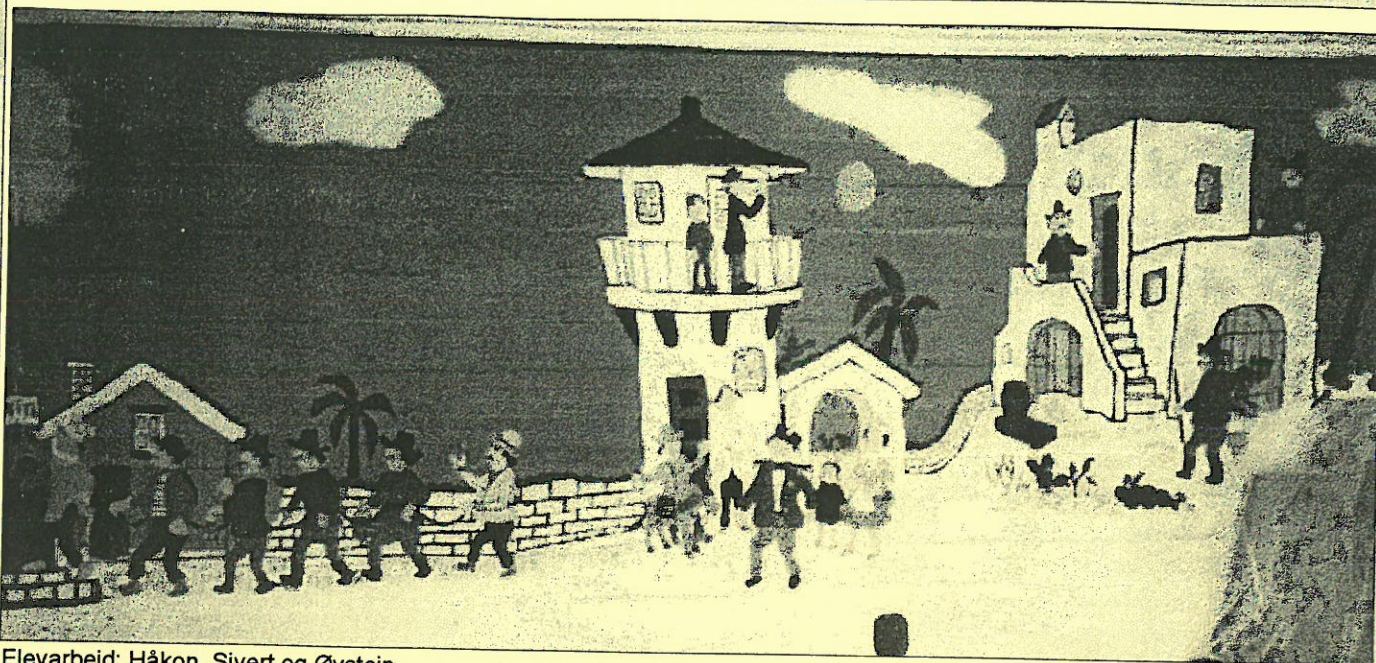
Ved siden av kunne vi beskue-Madonna, malt av Kristian. Litt lengre bort i gangen fikk vi se et abstrakt bilde malt av Roy, det handlet om et menneskeskjellet, bortenfor der, inn til den andre gangen fikk vi se enda et abstrakt bilde. Dette var malt av Abbas og dreide seg om hvordan han ser Universet. Lengst bort i gangen, var det siste mesterverket, også et abstrakt bilde. Etter dette ble vi ganske «mettet» på moderne, gammel og abstrakt kunst, vi gikk derfor inn i aulaen for å bli enda mettere, men denne gangen av virkelig føde.

Kjøkkengruppa - bestående av: Rolf, Jan, Robert, Per-Erik og Ahmet Ricky, hadde virkelig lagt seg i selene. Vi hadde ikke før satt oss før den ene pizzaen etter den andre ble brakt inn. Ahmet Ricky (pizza-sjefen) fortalte at han og Rolf liker veldig godt å lage god mat. Når det gjaldt å få prøvesmake maten var ikke det noen problem, for Ahmet Ricky henviste til de tre karene som satt i sofaen, disse tre liker veldig godt å prøvesmake, sa Ahmet Ricky. Vel, pizzaene og saft gikk ihvertfall ned på høykant, så og si. Vilket skulle vel bare bevise at det var kjempegodt. Etter dette var det pause. De som skulle røyke gikk inn i røykerommet, mens noen satte seg i gangen.

Kjøkkengruppas ypperlige pizza

Elevarbeid; Håkon, Sivert og Øystein

Etter denne pausen gikk vi tilbake til aulaen og satte oss. Nå var det miljøgruppa som skal vise hva de har fått i stand. Denne gruppa bestod av: Arve, Vegard, John-Einar, Varg og Hans. Det er Arve som skal presentere produktet. Arve benyttet seg av overhead og kom med en kort innledning. Han sa at gruppa hadde skrevet brev til direktøren og bedt om

at skolens elever burde få bruke feriene til å studere, istedenfor å drive å montere skikort.

Miljøet på skolen er også et tema Arve trekker fram. Gruppa mener at skolen bør få grønne planter for å bedre luftkvaliteten. Å sitte i røykerommet blir også uholdbart selv for røykere når mange sitter og røyker samtidig, forklarte Arve. Videre påpekte gruppa at det er viktig at det blir vasket og ryddet på skolen. Skolens elever bør få tilgang til fengslets bibliotek, man bør få til en ordning der elevene kan få gå til biblioteket minst to ganger i uken. Gruppa hadde skrevet brev om dette til Linn på biblioteket, hun stilte seg positivt til dette. Når miljøgruppa ble ferdig tok Ingunn ordet og forklarte at skolen tidligere hadde grønne planter på skolen, men at det var noen som misbrukte disse plantene til askebegre osv, siden gruppa nå ville ha grønne planter stilte Ingunn seg positivt til dette. Etter dette var det drama gruppa som skulle i ilden.

Dramagruppa bestod av: John Arve, Per, Egil og Hans Eivind. De hadde to sketsjer på reportaret. Den første sketsjen var om en passasjer på et tog som ikke ville betale billetten sin selv ikke om konduktøren purret flere ganger. Konduktøren sa at hvis du nå ikke betaler må du gå av på neste stasjon. Det er greit sa passasjeren glad og fornøyd, for det var her han skulle av i alle tilfelle. Denne sketsjen gikk med Engelsk tale. Sketsj nummer to sto Hans Eivind og lærer Maj for. Den handlet om kommunikasjon i et vanlig fengsel:

Beskjed fra direktøren til underdirektøren: I morgen vil det inntreffe total solformørkelse klokken 09.00. Dette er noe som ikke inntreffer hver dag, så vi

Elevarbeid; Kristian

lar de innsatte samles utenfor i pent antrekk for å betrakte den. For å markere denne spesielle begivenhet, vil jeg selv gi en liten orientering om den. Hvis det regner blir det ikke mulighet til å se den så godt, og de innsatte samles derfor på avdelingens spisestuer.

Beskjed fra underdirektøren til inspektøren: Etter ordre fra direktøren vil det inntreffe total solformørkelse i morgen klokken 09.00. Hvis det regner blir vi ikke i stand til å se den så godt utendørs i pent antrekk. I så fall vil solens forsvinning bli gjennomgått på hver avdelings spisestuer. Dette er noe som ikke inntreffer hver dag.

Beskjed fra inspektøren til førstebetjenten: Etter ordre fra direktøren skal vi gjennomgå, i pent antrekk, solens forsvinning fra avdelingens spiserom i morgen klokken 09.00. Direktøren vil fortelle oss om det kommer til å regne. Dette er noe som ikke inntreffer hver dag.

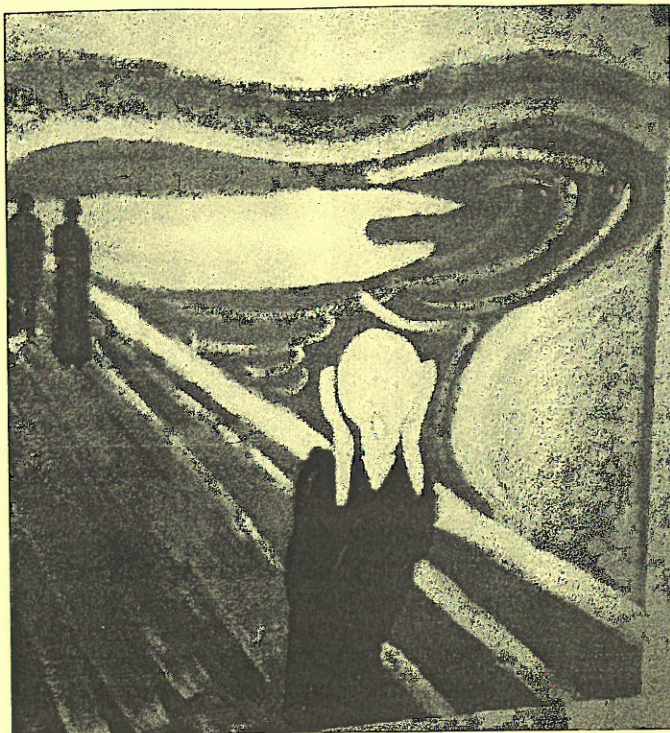
Beskjed fra førstebetjenten til avdelingsbetjenten: Hvis det regner på avdelingens spiserom i morgen, hvilket ikke inntreffer hver dag, vil vår direktør i pent antrekk forsvinne klokken 09.00.

Beskjed fra avdelingsbetjenten til de innsatte: I morgen klokken 09.00 vil vår direktør forsvinne. Det er synd det ikke skjer hver dag.

Denne sketsjen gikk rett hjem hos publikum, det kan latteren og applausen bevitne om. Etter dette var det tid for nok en pause før den siste gruppa skal presentere sitt produkt.

Den siste gruppa var videogjengen, de hadde jo gått rundt de siste tre dagene og filmet både høyt og lavt. Gruppas medlemmer er: Trond, Roger, Omar, Ahmed, Zafrulla og Magnus. Vi kom inn i aulaen igjen og satte oss, videoutstyret var rigget. Opp og det var tid for å snurre film. Den startet med et video-opptak av et intervju mellom selveste fungerende direktør Trahaug, og elev Roger, som for anledningen var utkledd i damekjole og dameparykk.

Trahaug fikk en rekke spørsmål å svare på, alt fra narkotikamisbruk, og om det er for mye byråkrati rundt de innsatte. Trahaug kunne fortelle at de nå hadde en avventende situasjon i fengslet, i og med forvaringsloven. Mens dette intervjuet pågikk, lo tilskuerne så det var nesten vanskelig å følge med, for dette var kjempebra. Resten av videotapen handlet om videogruppas dekning av selve prosjektet. Mens videogutta gikk rundt og filmet stilte de også en del spørsmål til tilfeldige elever. Vi kunne også se at de hadde vært borte på yrkesskolen og filmet både onsdag og torsdag mens malegruppa der holdt på med sitt arbeide. På veien til og fra stoppet videogutta

Elevarbeid; Kristian

opp og filmet på tilfeldige plasser. Blant annet en ivrig innsatt på Ila's vaskeri.

Men det som kanskje var noe av det beste var «komplottet.» Innspilt inne på kontoret til Ingunn: Elevene Abbas og Ahmed kom inn på kontoret til Ingunn, hun spurte hvordan det går. Ahmed sier med en gang at Abbas bråker og snakker i timen og ødelegger dermed for de andre i klassen. Abbas blir himmelfallen og forstår ingen ting. Det Abbas ikke vet er at dette er et avtalt spill, satt i scene av Ingunn og Ahmed. Ahmed fortsatte sitt hardkjør mot sin medelev og sa at han må stille plassen sin til disposisjon. For hvorfor skal han ta opp en plass han som bråker slik? Abbas er mer eller mindre taus. Til slutt reiser han seg og vil gå. Da var tiden inne for å avsløre spøken. Abbas fikk blomster som plaster på såret, og alle var fornøyde. Dette var noe av det beste jeg hadde sett på lenge.

EPILOG

Jeg tror jeg har alle elever og lærere med meg i at dette var vellykket. Et slik prosjekt gjør liksom noe med oss. Det styrker samholdet og bidrar til at gammelt gruff blir fjernet. Dette prosjektet er en del av vårt pensum, derfor blir det vel slike prosjekter også i fortsettelsen. På prosjektets dag fikk vi utdelt et spørreskjema der vi skulle svare på endel ting angående dette prosjektet. Jeg hadde nesten håpet på at alle i fengslet kunne deltatt i et lignende prosjekt, men det blir vel bare ønsketenkning.

fagbrev på Ila

Det er flere steder der en er kommet godt i gang med at de innsatte får ta fagbrev. På Ila har vi holdt på i ca. 1 1/2 år, men flere av oss har hatt dette i tankene i mange år. Nå har imidlertid tiden vist seg å være moden og i løpet av det siste året er det tegnet 5 lærekontrakter her på Ila. De er spredt over et stort fagfelt, og mange blir inspirert av å se at det nytter. Flere andre fagområder/verksteder ligger derfor i startgropa til å bli godkjente som lærebedrifter.

Føreløpig er det tegnet kontrakt i rørleggerfaget, murerfaget, tømrer og snekkerfaget.

Dette er et område der skolen og fengslet må samarbeide, og ved dette kan utvikle nye samarbeidsformer. Alle impliserte synes det er et viktig og meningsfullt arbeid som blir gjort, men det er å påpeke at det er den enkelte innsatte som gjør jobben. Skole og verksted /arbeidsplass er bare med å legger forholdene til rette.

Asker og Bærums Budstikke var og intervjuet Terje Hansen som har tegnet kontrakt på snekkerverkstedet, og FOKO-nytt klipper derfra.

I lære bak murene

Som et av de første fengslene i landet, har Ila landsfengsel og sikringsanstalt startet et samarbeid med fylkeskommunen om lærlingekontrakt for innsatte. Ordningen har pågått i litt over et år. I dag er fem innsatte i gang med yrkesrettet utdanning..

Av Anette Hobæk og Karl Branaas (foto)

- Prosjektet er satt i gang etter initiativ fra justisdepartementet, og flere fengsel har etter hvert kastet seg på ideen. Men vi har nok kommet lengst, og har størst tilbud til de innsatte, sier undervisningsinspektør ved skolen på Ila, Ingunn Kleivan.

Skolen, som ligger under Rud videregående skole; har tidligere hjulpet innsatte med å fullføre halvgått utdanning. Nå er det imidlertid også muligheter for dem som ikke har noe å bygge på fra før.

Forpliktelser

- Det nye er at fengselet forplikter seg til å være opplæringsanstalt. Den innsatte får dermed yrkespraksisen her i fengselet, forklarer Nina Messel, underdirektør på Ila.

Den allmenfagelige utdannelsen tar skolen seg av, mens innleide yrkeslærere tar seg av

yrkesteorien. Alt skjer i samarbeid med fylkeskommunens fagopplæringskontor.

- Vår oppgave er å godkjenne den enkeltes utdanning. Vi følger opp fengselet på samme måte som vi følger opp andre bedrifter som tar inn lærlinger, sier Per Kaspersen, leder ved Asker og Bærumsavdelingen i fylkeskommunen.

Positivt

Alle de involverte har positive erfaringer med prosjektet.

- Vår erfaring er at de innsatte er veldig motiverte. Vi må nesten holde dem igjen for at de ikke skal komme gjennom det teoretiske for fort. Det skal jo være en viss kontinuitet i skolegangen, smiler Kaspersen.

Han får støtte av Kleivan.

- De innsatte forplikter seg til et krevende løp som vil strekke seg over flere år. Til syvende og sist er det jo de som må gjøre jobben, sier hun.

- Samtidig står de sterkere når de skal møte samfunnet igjen. Enkelte tar til og med deler av lærlingetiden utenfor, murene. Slik knytter de kontakter som kan være gode å ha når de senere skal søke jobb, avslutter hun.

Artikkelen på neste side er også sakset fra den samme avissida.

nettopp dette at ansatte gjøres medansvarlige i en prosess. Det kan være ulike typer prosesser, poenget er bevissgjøringen på medansvarligheten. Et prosjekt som "Ny start" kan også bidra til å øke respekten for innsatte.

Langfeldt peker videre på den lange og kjedelige fengsels-hverdagen uten utfordringer og mener at alt som kan bryte opp dagen er av det gode.

Troen på å kunne gå til noe meningsfylt og det å kunne gi mennesker håp, er den beste medisin for at noe kan bli bedre. Langfeldt peker med andre ord på det faktum at innholdet i et tilbud ikke er så avgjørende som selve det håpet som tennes ved at noe meningsfylt blir tilbudt. Håpet tennes hos innsatte og ansatte og dermed får de noe felles å arbeide for. Krav til kommunikasjon og forståelse øker, noe som i sin tur reduserer avmakten, som igjen reduserer aggresjon, vold og hevntanke.

FORSKER KRISTIN SKJØRTEN

Kristin Skjørtten stiller seg kritisk til "Ny start" programmet av flere grunner. I sin kommentar refererer hun til den kanadiske grunnlagsrapporten om Cognitive Skills som heter "Time to Think".

MENNESKESYNET

I rapporten blir det tegnet et bilde av lovbrysterer som mer eller mindre tankeløs, og i den grad han/hun tenker, så er det noe galt med tankebanene.

De kriminelles kognitive tankeevne er mangelfull. Videre blir deres tenkemåte karakterisert som "ufleksibel og mistilpasset": "They do the first thing that comes into their minds-because that is all that comes into their minds" og "Some think very well indeed, too well in fact". (Fabiano, Ross)

I følge rapporten passer programmet hverken for dem som tenker for lite eller for mye. Idealfangen skal ha noen kognitive mangler, men ikke for mange.

KUNNSKAPSINNHENTING

Det kan, i følge rapporten, være vanskelig å finne frem til fanger som er best egnet for programmet. Man skiller mellom direkte og indirekte innhenting av kunnskap. Ved direkte innhenting blir fangen spurt til råds for å lære vedkommende å kjenne.

Problemet er da at folk kan velge å holde tilbake informasjon eller fremmstille seg i et mer positivt lys enn de fortjener. I rapporten sies det da at man kan bruke manipulasjonsmetoder og provokasjoner for å få folk til å avsløre seg. Ved indirekte innhenting av kunnskap tenker man først og fremst på psykologiske tester. Av slike finnes det ennå ikke noen i Norge som er tilpasset "NY start" programmet. Allikevel blir de testene som faktisk blir benyttet, betraktet som gode redskaper for å avsløre personens "sanne jeg."

EIENDOMSRETTE TIL OPPLYSNINGER

Kristin Skjørtten er opptatt av hvem som har eiendomsretten til de opplysninger som innhentes. Er de fangens eiendom, er eiendomsforholdet delt mellom fangen og fengselet eller er det

fengselet alene som har eiendomsretten? Dersom fengselet sitter med eiendomsretten, hvilke regler gjelder da for innsyn? Hvilke regler gjelder for destruering, osv.

Sigurd Skramsett redegjorde for hvordan disse forhold var ivarettatt i Skien, men Skjørtten følte seg ikke overbevist om at kvalitetet på de kontrakter som benyttes i Skien er gode nok.

ÅRSAKSFORKLARINGER

Ut fra den kanadiske grunnlagsrapporten mener Skjørtten det er grunnlag for å hevde at Fabiano og Ross knytter teorier om kriminalitet til fattigdom, arbeidsledighet, sosiale klasser, kulturkonflikter og oppvekstvilkår. For at "Ny start" skal kunne fungere rehabiliterende, må boligproblemer, rusmiddelproblemer, problemer knyttet til mangelfull utdanning osv løses. Vi vet at ett eller flere av disse forhold berører svært mange norske fanger. Fabiano og Ross sier, imidlertid, ikke noe om hvordan disse problemene skal løses, bare at det er vanskelig.

LEGITIMERING AV FENGSELSSTRAFF?

Det blir hevdet av, blant andre, Fabiano og Ross, at fengselsoppholdet gir en nødvendig ro rundt "Ny start" programmet. Under soningsoppholdet blir fangene gitt tid til å tenke gjennom sin livssituasjon. Soningsoppholdet egner seg også til å nå lovbrysterene med slike programmer, og, i følge Skjørtten, få dem til å tenke riktig. Fengsel uten ny "Ny start" er meningsløst, men fengsel med "Ny start" gir mening. Med slike tanker, mener Skjørtten, at Fabiano og Ross er med på å legitimere fengselsstraff.

Nyere forskning fra Canada viser, imidlertid, at "NY start" programmet kanskje har vel så stor effekt, målt i tilbakefall til ny kriminalitet, eller brudd på prøveløslatelsesvilkår, der hvor programmet er benyttet på kriminelle utenfor anstalt. (David Robinson, 1995.)

Hun er også redd for at den kriminalpolitiske debatten, også i fremtiden, kun vil dreie seg om forlengelse av fengselsstraffen, ut fra erkjennelsen om at det foregår mye positiv påvirkning under soning.

REDUSERT BRUK AV §12 SONING

Kristin Skjørtten avsluttet sitt foredrag med å sitere utdrag fra Stortingsproposisjon nr. 1 for Justis- og Politidepartementet for budsjett-termin 1997: "Overføringer etter § 12 skal bare benyttes der hvor institusjonen har et soningstilbud som er faglig bedre enn fengselsvesenets. Den faglige kvaliteten til institusjonene varierer sterkt og fengselsdirektørene må i hvert enkelt tilfelle vurdere om kvaliteten i tilbudet er tilfredstillende før overføring innvilges. Etterhvert som det faglige innholdet i fengslets soningstilbud er bedret, er behovet for overføringer til alternative soningstilbud redusert. Departementet foreslår derfor at beløpet som avsettes til §12 soning i kapittel 430 post 11 reduseres til totalt 9.5 mill kroner".

Foredragsholderen trakk ingen bastante slutninger i retning av å sette denne reduksjonen i direkte sammenheng med "NY start" tilbudet i fengslet. Sammenhengen overlot hun til tilhørerne å vurdere selv.

Jeg er blitt 41 år nå. Mannlig innsatt i et av Norges fengsler. Det jeg vil fortelle her er min egen historie om møtet med rettsvesenet og straffeformer i Norge. Om hvordan det gikk og hvordan det kanskje kunne ha gått.

Ville livsløpet mitt vært annerledes om jeg hadde blitt idømt straff i en anstalt der jeg kunne få lært noe, eller om dommen var betinget, den gangen jeg var 16 år og sto for retten for første gang?

Ville valg av venner og omgangskrets blitt annerledes, hva med utdanning, jobb, familie, ja ville hele livet mitt utartet seg på en annen måte enn det gjorde?

Eller ville jeg synes at jeg slapp for billig unna slik at straffen ikke ville ha noen virkning?

Ja, for det var 16 år jeg var, den gangen jeg sto blek og skjelvende foran dommeren for første gang. Kameraten min og jeg hadde åpnet et vindu som sønnen til husets eier hadde åpnet for oss. Der skulle det, etter hva han sa, ligge 2000 kroner i ei lommebok. Dette var selvsagt en hel masse penger for oss den gangen, men overraskelsen skulle bli desto større. Vi krøp igjennom vinduet, Jostein og jeg, og der fant vi hva vi lette etter. Og mere til. Lommeboka inneholdt nemlig 25000 kroner den, og det var vel ikke så rart at vi ungdommene ble forferdet. Hva i all verden skulle vi gjøre med så mye penger?

Vel, lykken varte ikke lenge, for lensmannen kom på besøk til oss alle sammen. Sønnen til Orsteen slapp å møte i retten, Jostein hadde med foreldrene sine og slapp straff, mens jeg som ikke hadde noen som ville være med meg, ble idømt 3 måneders fengsel i Sem Kretsfengsel.

Det var et todelt fengsel den gangen, på Sem mener jeg. To bygninger fungerte separat, og imellom dem lå en stor gårds plass. I den ene bygningen satt ungdomskriminelle, i den andre satt de voksne. I bygningen der de unge satt var det skoletilbud, der de voksne satt var det bare arbeidstilbud.

Da jeg kom for å ta straffen min, viste det seg at ungdomsfengslet var fullt, dermed ble det til at jeg havnet sammen med menn som var mye eldre enn meg. De tre månedene gikk fort, og jeg var selvsagt alles yndling i og med at jeg var så ung. Det var ikke måte på hvor snille og hyggelige alle ville være mot meg.

Nede i blystøperiet jobbet det en tysker som jeg ble satt til å jobbe sammen med. Han var dobbelt så gammel som meg, og jeg følte meg litt stor da han foreslo at vi skulle være venner. Han hadde smuglet hasj fra Tyskland i traileren sin, og jeg må innrømme at han virket tøff og grei. Nå gikk det jo ikke så lenge før jeg slapp ut igjen, men en ting tok jeg med meg fra oppholdet; nemlig adressen og telefonnummeret til min første narko-kontakt.

Jeg bestemte meg nå for å komme på rett kjøp igjen for at tingene ikke skulle bli altfor ille. Postverket måtte være en bra arbeidsplass tenkte jeg, og søkte jobb som postombærer og om opplæring innen Postverket.

Fra grunnskolen hadde jeg veldig bra karakterer, faktisk var jeg vel en av de beste elevene som gikk ut av ungdomsskolen hjemme i 1971. Jeg var nemlig kjent for å være pliktoppfyllende og ha lett for å lære. Fra skolens side var det selvsagt at jeg skulle gå videre på gymnaset, men den gang ei. Vi hadde nemlig svært dårlig råd, og min mor bestemte at jeg skulle rett ut i arbeid for slik å kunne hjelpe til. Min fars replikk til dette var at; «I vår familie har det alltid bare vært arbeidsfolk. Ingen har hatt bruk for noen høyere utdanning her før, så det har vel ikke du heller».

Enkelt og greit.

Men jeg søkte nå dette opplæringstilbudet innen Postverket. Jeg var veldig optimistisk angående denne søknaden og drømte nå om de mulighetene som lå foran meg. Nå hadde jeg flyttet for meg selv og gledet meg vel, som alle andre tenåringer, til å stå på egne bein. Derfor ble overraskelsen desto større da svaret fra Postverket kom. Jeg fikk avslag på søknaden fordi jeg jo var straffet og dømt! Det ble med ett klart for meg at jeg aldri ville få noe arbeid i Posten, heller ikke i mange andre bedrifter der vandelsattest kreves. Ja, jeg fikk sågar ikke selge trikkebilletter på Holmenkollbanen engang, skulle de vise seg i ettertid. De store mulighetene jeg hadde sett for meg, skrumpet stadig inn og ble mindre.

Og dessverre fikk jeg kamerater som syntes det var tøft, det tyveriet jeg hadde gjort og aksepterte meg som jeg var. Det var nemlig slik at noen av de gamle klassekameratene plutselig ble for fine for meg da de oppdaget at jeg hadde sittet i fengsel. Det var vanlig å røyke hasj i det nye miljøet jeg kom til å vanke i. Dette var ukjente greier for meg, men det endte omsider med at jeg sa ja takk til et trekk, mest for ikke å skille meg ut.

Noe godt var det ikke til å begynne med. Men alle de andre røykte jo, så hvorfor skulle ikke jeg? Etter hvert ble det en vane, og jeg ble sløvere og sløvere til å skjønne jobben min på lageret hos Elle Rabattforretning. Til slutt ga jeg blanke, og brukte tiden til å være sammen med hasjgiengen isteden.

Etter hvert ble det pulver. Først amfetamin, og da heroinet kom til Norge ble det til at jeg fikk en følgesvenn som har fulgt meg helt til i dag.

Heroin lages bare for en eneste grunn, nemlig den å gjøre mennesker til levende pengemaskiner som hver dag må ut å stjele, bedra og prostituere seg. Det sier seg selv at dette fører til mye omgang med politi, rettsvesen og fengsel, og jeg har selv tilbragt ca. 7 år bak murene. Det har vært dommer for alt fra innførsel av heroin til bedrageri og tyverier. Alt jeg har tjent på dette har gått til heroin. Jeg har ofte skammet meg over hvordan jeg har vært, og over hva jeg har måttet gjøre for å skaffe meg stoff. For det skal gudene vite, at noe ønske om en kriminell løpebane har aldri vært til stede.

Det bare ble sånn.

Dommene har vært av varierende lengde, og selv det nok har vært diverse utdanningstilbud i de anstaltene jeg har vært, var

det først sommeren 1993 at jeg fikk en såpass lang dom at jeg seriøst kunne starte på en utdanning jeg kunne fullføre.

Det har vært varierende tilbud rundt omkring. I Horten kretsfengsel fikk jeg anledning til å gå på skole og lese servitørfag. Dette ble selvsagt som et selvstudium da det ikke var lærere som kunne veilede meg. Jeg gjorde så godt jeg kunne, men det ble jo vanskelig etter hvert da, for praksisen måtte kraftig improviseres. Det endte med at det hele skar seg grundig.

Etter hvert fengselsopphold bar det rett ut i det samme igjen. Til tider hadde jeg ikke noe eget sted å bo, så det ble til at jeg bodde hjemme hos andre narkomane eller rett og slett tilbrakte nettene ute i det fri.

I lengre perioder greide jeg å ha en jobb, og jeg oppdaget tryggheten ved å ha et arbeid å gå til, arbeidskamerater å være sammen med og alt det gode som hører til i et såkalt «normalt» liv.

Jeg ble putt i fengsler både her og der etter som årene gikk, men denne straffemetoden så ikke ut til å ha hatt noen effekt på meg. Og dette har en enkel forklaring. Når et menneske blir satt i fengsel, vil hjernen innstille seg og det hele kommer i et slags vakuum. Når en slipper ut etter at dommen er sonet, vil en ikke huske så mye av tiden, ganske enkelt fordi det ikke har skjedd noe. Hver dag er lik og det påtvungne vennskapet som eksisterer i et fengsel glemmes som regel. For de aller fleste bærer det ut på forbryterbanen igjen, fordi en fortsetter der en slapp. Innenfor murene far du nemlig ikke sjansen til å utfolde deg, eller vise hva du duger til, for det er hele tiden om å gjøre å dukke deg ned. Ja, det kan synes som om du skal fratas de helt elementære rettighetene. Bare det å snakke med andre kan være vanskelig å få til. Til slutt risikerer en å glemme hvordan de enkleste tingene fungerer, og menneskefiykt og nerver gjør seg gjeldende. Dette kan utvikle seg til de verste mareritt, tro du meg. Jeg vet om mennesker som må lære seg hvordan en gjør når en skal handle dagligvarer på kolonialen, rett og slett fordi usikkerheten og nervøsiteten har tatt overhånd. Og hvordan tror dere det er med oppfattelsen av hva som er rett og galt, eller oppfatningen av normal verdiskala i det hele tatt?

Ethvert miljø har sin egen verdiskala eller normer, og disse kan skifte etter hva slags miljø en er i. Normene i venneflokkene behøver ikke være de samme som de en har hjemme, og jeg kan forsikre dere om at de normene som gjelder i storsamfunnet for folk flest, ikke er de samme som fengselsnormene.

For om en havner på de rette anstaltene, kan du bli rangert og vurdert etter hvor mye muskler du har, hvor hard og ufølsom du er, eller rett og slett etter hvor frekk og foretaksom i uærlighet du er.

Jo mer muskler, mer brutal og sleip du er, jo bedre. Etter som årene går vil disse normene bli en del av deg selv, og en kan vel ærlig talt ikke mene at en skal ta med seg denne verdiskalaen ut i det fri?

Derfor er det veldig viktig at vi som er innsatte kan få andre, og mer positive ting å engasjere oss med. Og her er dette med utdanning veldig viktig.

Jeg bestemte meg for, den gangen i 1993 at jeg ville prøve å lese til kokk under soninga mi. Da var jeg innsatt i Trondheim Kretsfengsel, og der var det jo absolutt ikke noen kokkeskole. Jeg fikk ikke engang jobbe på kjøkkenet, og dette hadde vel noe med at jeg var i en så dårlig forfatning den første tiden at de vel ikke torde ha meg der nede på kjøkkenet blant maskiner og varme komfyrer. Jeg var helt elendig, tynn, uten tenner og så vel heller miserabel ut. Bare 3 måneder i forveien hadde min samboer, Else, tatt en overdose og døde. Jeg var derfor deprimeret og hadde fått nok av alt og alle.

Men jeg var bestemt!

Det fikk bli nå eller aldri. Jeg hadde to valg: 1. Ta livet av meg. 2. Få lappet sammen livet mitt igjen. Førstevalget var jo veldig enkelt, men feigt. Det andre valget var langt verre. Det ville kreve en helhjertet innsats og masse masing og henvendelser til de ansatte i fengslet. Men jeg bestemte meg der og da: Jeg SKAL gjennomføre dette.

Etter noen uker fikk jeg plass ved skole på «Tunga», i klassen for allmennfag. Der gjorde jeg unna nyere historie og samfunnsfag mens jeg leverte søknad til kokkeskolen på Berg. Dette tok mye lenger tid enn jeg først hadde trodd fordi fengslet totalt hadde misforstått de kriterier Berg Kretsfengsel bruker for inntak. En av mine medinnsatte hadde også søkt seg ned til Berg, og da jeg tilfeldigvis fikk høre at det kom noen for å intervju han ga jeg meg ikke før betjentene endelig lot meg få snakke med dem også. Det viste seg at jeg var hjertelig velkommen dit, og bare en måned senere satt jeg på flyet sørover.

Jeg begynte altså grunnkurs kokk på Berg, året etter fikk jeg frigang til Sandefj ord Kokk- og Stuertskole der jeg tok Videregående Kurs 1, kokk. Praksistiden har jeg nå tatt her i Skien Kretsfengsel, hvor læretiden min er ute den 19. januar 1997. Fagprøven ble tatt 5. desember så nå går jeg bare rundt og ser etter arbeid, noe som egentlig kan være lettere sagt enn gjort, «min adresse er nemlig hit til fengslet, min referanse er her, mitt telefonnummer er her og for ikke å glemme: Jeg er her

Jeg tør nok si at det har gått bra med utdannelsen min, for jeg har fått meget bra papirer. Men det at jeg er en innsatt gjør at folk kvier seg for å ansette meg. Vel, egentlig tror jeg nok at det ikke er arbeidsgiverne rundt omkring det er noe galt med. De har jo sine bilder og forestillinger om hvordan vi innsatte er, det er jo ikke alle som skjønner at vi innsatte er like så forskjellige som det folk ute i det fri er. Nei, det er rett og slett måten jeg får fram budskapet mitt på som det er noe galt med. Selv om jeg nok har fått til det å kunne gå ut på jobbintervjuer her, så er selvsagt alt så mye mer vanskelig her.

Så hva er det egentlig jeg vil fram til? Det finnes da nok av motiverte potensielle elever i norske fengsler? Et av problemene må vel være at innsatte ofte ikke har lange nok dommer, men av de som burde kunne greie å ta en utdanning under soninga si burde flest mulig få muligheten til dette. Jeg er fullt ut klar over at en ofte ikke vet hvem som virkelig vil, da mange er flinke til å lure seg til både det ene og det andre, og det tok en god stund før de ansatte trodde helt på meg også. Det har vært det ene med det andre. Ikke alle av de ansatte i fengselsvesenet har skjønnet prioriteringa mi, det kan være å ta meg med på tvungne kon-

traster i perioder da jeg har hatt lesepress eller synes jeg er rar fordi jeg heller vil lese lekser enn å spille kort med de andre.

Men omsider har jeg greid å fa tillit, ja så mye tillit som jeg kan få her i fengslet. Da det gikk opp for de som bestemmer at jeg virkelig ville har det ikke vært spart på noe som helst. En mer fantastisk gjeng enn de som jobber her tror jeg ikke kan skaffes, og dette har vært til stor styrke for meg i vanskelige tider.

Jeg er helt på slutten av soninga mi nå og tankene går stadig tilbake til den gangen jeg var 16 år. Ville en utdanning den gangen ha gjort at livet mitt ble annerledes? Jeg tror ja, for det er helt opplagt at jeg kunne ha kommet i helt andre miljøer om jeg hadde fortsatt skolegangen. Noen garanti kan jeg ikke gi, men jeg hadde sluppet å bli tråkket på så mange, mange ganger.

Selv er jeg overbevist om at dette hadde vært positivt for meg, og at jeg i de senere år hadde brukt mine evner og anlegg på en annen måte.

Hva fremtiden bringer vet ingen. Men en ting er sikkert, at ved oppholdet her i Skien Kretsfengsel har jeg fått utrettet noe. En skolegang, en utdanning og muligheter til å stifte nye bekjenskaper er noe av det jeg sitter igjen med. Jeg skal nå ut i frihet. en frihet fra fengsel, fra heroinet, en frihet til å leve og være meg selv.

En hyllest til livet og til fengselsvesenet som tross alt kan hvis de vil!

Asbjørn, snart x-innsatt og x-narkoman

STRAFANSTALTSKOMMISJONEN AV 1841

" ... En Mængde Fanger have ved deres Løsladelse af Fængslet intet Tilhold og intet at ernære sig ved. Man ser i dem sædvanlig ikke omvendte Forbrydere, der have fattet gode Forsætter for Fremtiden og besidde Styrke til at udføre dem; - man nærer i Almindelighed Mistanke imod dem - skyer deres Selskab de lide ondt for at faae en passende Ansættelse - selv deres Paarørende støde dem ukjærligen fra sig - de Penge de medbragte fra Strafanstalten, blive snart fortærede. De nødes derfor til at stjæle eller begaae andre Forbrydelser for at opholde Livet; de blive grebne, domfældte, og befolke saaledes snart igjen Fængslerne, som de nys forlode.

Skulle derfor de gavnlige virkninger af Behandlingen i Fængslet ikke tabe sig, men blive af Varighed, maa man ikke forlade Fangen i det kritiske Øieblik, han derfra løslades. Omsorg for den løsladte fange, og den derved bevirkede eller dog tilsigtede

Forebyggelse af hans Tilbagefald paa Forbryterbanen udgjør saaledes en nødvendig Betingelse for en varig virkning af Behandlingen i Strafanstalten; og en lignende Omsorg bør også blive den løsladte Varetægtsfange til Deel..."

